

Vergaderjaar 2016–2017

21 501-08

Milieuraad

Nr. 695

VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG

Vastgesteld 7 juli 2017

De vaste commissie voor Infrastructuur en Milieu heeft een aantal vragen en opmerkingen voorgelegd aan de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu over de brief van 21 juni 2017 over de geannoteerde agenda informele bijeenkomst van milieuministers op 13 en 14 juli 2017 (Kamerstuk 21 501-08, nr. 692) en over de brief van 22 juni 2017 over het verslag van de Milieuraad van 19 juni 2017 (Kamerstuk 21 501-08, nr. 693).

De vragen en opmerkingen zijn op 29 juni 2017 aan de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu voorgelegd. Bij brief van 4 juli 2017 zijn de vragen beantwoord.

De fungerend voorzitter van de commissie,
Van Veldhoven

De adjunct-griffier van de commissie,
Koerselman

I Vragen en opmerkingen vanuit de fracties

Inhoudsopgave	blz.
Inleiding	2
Eco-innovatie	2
Internationale klimaataangelegenheden	3
Aankondiging terugtrekking VS uit Overeenkomst Parijs	3
Reductiedoelen broeikasgasemissies non-ETS sectoren	4
Actieplan voor de mensen, de natuur en de economie	4
Diversen	5

Inleiding

De leden van de VVD-fractie hebben met interesse kennisgenomen van de stukken ten behoeve van het schriftelijk overleg voor de informele Milieuraad. Zij hebben hierover nog enkele vragen.

De leden van de CDA-fractie hebben kennisgenomen van de geannoteerde agenda voor de informele bijeenkomst van milieuministers op 13 en 14 juli 2017. Zij hebben hierbij nog enkele vragen.

De leden van de D66-fractie hebben kennisgenomen van de brieven van de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu. De leden van deze fractie hebben hierover nog enkele vragen en opmerkingen.

De leden van de GroenLinks-fractie hebben met interesse kennisgenomen van de geannoteerde agenda van de informele bijeenkomst van milieuministers op 13 en 14 juli 2017 en hebben hier enkele vragen over.

Eco-innovatie

De leden van de CDA-fractie vragen hoe het Europese Eco-innovatie-actieplan momenteel functioneert en of hiervan in Nederland gebruik wordt gemaakt. Zo ja, hoe? Maakt het Nederlandse midden- en kleinbedrijf (mkb) hier gebruik van? En hoe sluit het aan op het topsectorenbeleid? In dit kader vragen de leden van de CDA-fractie hoe het staat met de uitvoering van de motie-Agnes Mulder/Van Veldhoven (Kamerstuk 31 793, nr. 151). Is klimaatinnovatie inmiddels een overkoepelend doel in het topsectorenbeleid? Zo ja, kan de Staatssecretaris inzichtelijk maken waaruit dat blijkt? Wat wordt de Nederlandse inzet met betrekking tot het wijzigen van aanbestedings- en staatssteunregelgeving om eco-innovatieve producten en processen te stimuleren? Zijn er mogelijkheden om samen met andere lidstaten op te trekken om duurzaam-inkoopbeleid te vergemakkelijken, zo vragen deze leden.

De leden van de D66-fractie willen de Staatssecretaris complimenteren met de ambitieuze inzet voor het Europese Eco-innovatie-actieplan. Zij vragen alleen hoe Nederland momenteel zijn rol als «launching customer» op het gebied van eco-innovatie en ecodesign vervult. Daarnaast willen zij graag weten wat onze plannen of ambities in de toekomst zijn met betrekking tot dit onderwerp. Ten slotte vragen de leden van de D66-fractie of de Staatssecretaris bereid is om als Nederland, Europese koploper te worden op dit gebied.

De leden van de GroenLinks-fractie zijn het met de Staatssecretaris eens dat eco-innovatie een belangrijke rol heeft bij de transitie naar een circulaire economie en dat dit van groot belang is. Kan de Staatssecretaris aangeven wat de stand van zaken is rondom de uitbreiding van de

Ecodesignrichtlijn in het kader van de circulaire economie? Zet zij zich nog steeds in voor uitbreiding van de producten waar de Ecodesignrichtlijn op van toepassing is? De leden van de GroenLinks-fractie vinden ook dat de rol van de overheid als «launching customer» essentieel is voor eco-innovatie. Begrijpen deze leden het goed dat er draagvlak voor is om belemmeringen voor eco-innovatieve aanbestedingen weg te nemen? Welke belemmeringen kunnen precies worden weggenomen?

Internationale klimaataangelegenheden

De leden van de VVD-fractie merken op dat de focus wat betreft het internationale klimaatbeleid tijdens de komende informele ministeriële bijeenkomst zal liggen op de concurrentiekracht van de EU, het behoud van een leidende rol en het nakomen van internationale verplichtingen. Vinden alle lidstaten binnen de EU het van belang om een leidende rol op zich te nemen? Zo nee, welke niet?

De leden van de CDA-fractie vragen hoe de doelstellingen van het Parijsakkoord kunnen worden bereikt zonder de Verenigde Staten. Kan de Staatssecretaris daar een beeld van schetsen? Daarnaast vragen deze leden of de Staatssecretaris betrokken is bij de Europese reactie, en ook bij de reactie bij de G-20 op het voornemen van de Verenigde Staten om uit het akkoord te stappen. Gaat de Staatssecretaris bij de komende Milieuraad ook met andere lidstaten en de Europese Commissie in gesprek over de zeer zware financiële positie van het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC)? Is er voor het IPCC al «crowdfunding» gestart in de Verenigde Staten, en/of in Europa? Zo nee waarom niet?

De leden van de D66-fractie ondersteunen het feit dat de Staatssecretaris de samenwerking in mondiale akkoorden, coalities, partnerschappen en initiatieven buiten het VN-klimaatcircuit wil intensiveren. Daarnaast zijn zij van mening dat het goed is dat we een versterkte samenwerking met klimaatambitieuze staten en steden in de VS opzoeken. Wat zij echter missen in deze inzet is het bespreken van de rol en de plannen van de Europese Unie om met landen als China en India op te trekken als het gaat over het halen van de doelstellingen van Parijs. Graag verzoeken zij daarom de Staatssecretaris om dit eveneens te bespreken op de informele Milieuraad van 13 en 14 juli.

De leden van de GroenLinks-fractie zijn blij dat alle lidstaten nog steeds achter de Overeenkomst van Parijs staan. Kan de Staatssecretaris er in het verlengde van de aangenomen motie-Kröger c.s. (Kamerstuk 31 793, nr. 175) tijdens de informele Milieuraad op aandringen om er ook in de diplomatieke betrekkingen van de EU proactief op toe te zien dat alle landen wereldwijd betrokken blijven bij het klimaatakkoord?

Aankondiging terugtrekking VS Overeenkomst Parijs

De leden van de VVD-fractie lezen dat Nederland een leidersrol heeft ingenomen in het extra bijdragen aan het IPCC vanwege het wegvallen van de VS als grootste donor. Enkele lidstaten hebben hierbij aangegeven dat de VS voor de komende vier jaar nog moet voldoen aan de verbintenissen van het akkoord. Ziet de Staatssecretaris ondanks deze argumentatie nog steeds het nut in van het geven van extra geld? Welke vijf lidstaten hebben het verzoek tot «crowdfunding» expliciet ondersteund? Is de bijdrage van deze lidstaten, inclusief Nederland, voldoende om het toekomstige gat van de VS te vullen, zo vragen de leden van de VVD. Hoe staat het met de bijdragen van landen buiten de EU? Gaan zij ook meer betalen?

De leden van de D66-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van het verslag van de Staatssecretaris over de Milieuraad van 19 juni jl. Zij vinden het goed om te zien dat de Staatssecretaris zich hard heeft gemaakt voor de «crowdfunding» van het IPCC. Hierbij geeft zij aan dat haar initiatief door vijf lidstaten expliciet ondersteund werd. De leden van de D66-fractie vragen welke vijf lidstaten dit zijn. Daarnaast vragen zij welke landen wij volgens de Staatssecretaris nog meer «aan onze kant» kunnen krijgen en welke niet.

De leden van de GroenLinks-fractie zijn blij met de toezegging voor meer budget voor het IPCC. Op welke manier zal er intensiever samen worden gewerkt met China en India rondom klimaat? Zijn hier al ideeën voor?

Reductiedoelen broeikasgasemissies non-ETS sectoren

De leden van de VVD-fractie merken op dat de volgende Milieuraad op 13 oktober 2017 plaatsvindt, onder Ests voorzitterschap. Het streven is om tijdens deze Raad tot een algemene oriëntatie te komen voor non-ETS-sectoren. Deze leden vragen wat dit precies inhoudt. Waar wordt op aangekoerst? Van welke lidstaten wordt een onwillige houding verwacht als het gaat om een algemene oriëntatie over non-ETS sectoren?

De leden van de D66-fractie hebben een soortgelijke vraag over de «Land use, land use change & forestry»-verordening (LULUCF) en de «Effort Sharing Regulation» (ESR). Zij verzoeken de Staatssecretaris om met een krachtenveldanalyse te komen waarin duidelijk wordt welke positie de lidstaten innemen met betrekking tot deze onderwerpen.

De leden van de GroenLinks-fractie lezen ook met interesse het verslag van de Milieuraad van 19 juni jl. Terecht wordt daarin gesteld dat de EU het goede voorbeeld moet geven, zeker na de terugtrekking van de Verenigde Staten uit het klimaatakkoord van Parijs. Deze leden maken zich grote zorgen over de mazen die zitten in de Effort Sharing Regulation (ESR), zoals de veiligheidsreserve. Is de Staatssecretaris ervan overtuigd dat er niet dermate veel mazen in de ESR zitten dat het halen van de doelen van het klimaatakkoord ernstig in gevaar komt?

De leden van de GroenLinks-fractie willen niet dat maatregelen met betrekking tot LULUCF worden gebruikt om de doelen van de ESR te halen, aangezien de opslag van broeikasgassen in bossen niet permanent is, maar de uitstoot wel. Wat vinden de andere lidstaten van het toepassen van «net-net accounting» op lidstaatsniveau? Hierbij moet de Europese Commissie met een voorstel komen om het tekort weg te werken, als er op EU-niveau meer CO₂ verloren gaat dan dat er bijkomt in de landgebruiksector.

Actieplan voor de mensen, de natuur en de economie

De leden van de VVD-fractie lezen dat het actieplan voor de mensen, de natuur en de economie positief is ontvangen in de Raadsconclusies. Enkele lidstaten vroegen wel aandacht voor de conflicterende doelstellingen op milieu- en sociaaleconomisch gebied. In welk opzicht zijn deze doelstellingen conflicterend? Om welke doelstellingen gaat het? Wat is precies de implementatiefase van het plan? Verder vroegen veel lidstaten aandacht voor de financiering van Natura 2000 bij de vaststelling van het volgende meerjarig financieel kader (MFK), zo lezen de leden van de VVD-fractie. Wat waren de verschillende standpunten en zijn hier conclusies over getrokken? Zo, ja welke?

Diversen

De leden van de VVD-fractie zien het reduceren van broeikasgas-emissies als kern van het klimaatbeleid en vinden het terugdringen van HFK-gassen dan ook van belang. Het Kigali-akkoord moet dan ook geratificeerd worden, maar deze leden vragen wel waarom de EU hier een voortrekkersrol ziet weggelegd. Op welke manier wil de EU deze rol invullen? En wat is de reden om dan snel te ratificeren? Wat zijn de 1.300 vrijwillige «commitments» die tijdens een VN-conferentie over de oceaan zijn geregistreerd? Heeft u een paar voorbeelden van de 19 «commitments» die Europa is aangegaan? Doet Nederland hieraan mee en, zo ja, in welke vorm?

De leden van de VVD-fractie lezen dat op 18 en 19 april in Tirol een conferentie heeft plaatsgevonden over de rol van vrouwen in bergregio's. Deze leden lezen voorts dat er voor vrouwen een speciale rol is weggelegd als het gaat om bescherming, conservatie en duurzame ontwikkeling van berggebieden. Zou de Staatssecretaris kunnen toelichten waarom vrouwen daarin uniek zijn? Wat is het nut van deze speciale conferentie? Hoe kijkt de Staatssecretaris aan tegen dergelijke onderwerpen die ineens op de Milieuraad lijken op te komen?

De leden van de VVD-fractie vragen welke afronding van besluitvorming wordt verwacht onder het nieuwe voorzitterschap als het gaat om circulaire economie of klimaatonderdelen die betrekking hebben op ETS en non-ETS.

II Reactie van de bewindspersoon

Eco-innovatie en ecodesign

De leden van de CDA-fractie vragen hoe het Europese Eco-Innovatie Actieplan (EcoAP) momenteel functioneert en hoe hier in Nederland gebruik van wordt gemaakt, bijvoorbeeld door het mkb.

Het kabinet heeft de indruk dat er op het gebied van het EcoAP sprake is van enigszins teruglopende inzet vanuit de Europese Commissie de afgelopen jaren en dat is jammer. Een van de laatste succesvolle activiteiten betrof de organisatie van een op belanghebbende bedrijven gerichte conferentie over financiering van eco-innovatie in oktober 2016. Dergelijke conferenties worden goed bezocht door het Nederlandse bedrijfsleven, met name ook door het mkb. Nederland hecht daarom belang aan continuering van de activiteiten onder het EcoAP.

De leden van de CDA-fractie vragen tevens hoe het EcoAP aansluit op het Topsectorenbeleid en of klimaatinnovatie inmiddels een overkoepelend doel is in het Topsectorenbeleid.

De aandacht voor maatschappelijke uitdagingen op het gebied van energie, klimaat, water, voedsel en gezondheid neemt in de Topsectoren-aanpak een steeds prominenter plaats in. Het Topsectorenbeleid benut de innovatiekracht van het bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheid om te werken aan klimaat- en ook energie-innovatie. Dit is het geval bij onder andere de Topsectoren Energie, Chemie, Agri & Food, Tuinbouw & Uitgangsmaterialen, maar ook bij de Topsector Water en Logistiek.

De Topsectoren werken aan een veelheid van onderwerpen op het gebied van klimaat en energie. Het gaat dan bijvoorbeeld om windenergie op zee, elektrificatie van hoge temperatuurwarmte, gebouw- en wijkinnovaties voor de gebouwde omgeving, circulaire economie, afval als grondstof,

duurzame voedselsystemen met minder uitstoot van broeikasgassen, waterveiligheid en het beperken van de impact van klimaatverandering.

Om de inzet van Topsectoren op maatschappelijke uitdagingen en sleuteltechnologieën verder te versterken worden dit najaar de nieuwe Kennis- en Innovatiecontracten en de bijbehorende agenda langs deze twee elementen vormgegeven. Dit gebeurt nadrukkelijk in lijn met de verdere uitwerking van de transitiepaden uit de energieagenda. Daarbij zal ook de uitvoering van motie-Mulder/van Veldhoven (Kamerstuk 31 793, nr. 151) worden betrokken. Hiermee geeft het kabinet invulling aan de wens om maatschappelijke uitdagingen centraler te stellen in het Topsectorenbeleid.

De leden van de CDA-fractie vragen naar de Nederlandse inzet met betrekking tot het wijzigen van aanbesteding- en staatssteunregelgeving om eco-innovatieve producten en processen te stimuleren, en naar mogelijkheden om samen met andere lidstaten op te trekken om duurzaam inkoopbeleid te vergemakkelijken. De leden van de D66-fractie vragen hoe Nederland momenteel zijn rol als *launching customer* op het gebied van eco-innovatie en ecodesign vervult. Zij vragen ook naar de toekomstplannen en of Nederland Europese koploper wil worden op dit gebied. De leden van de GroenLinks-fractie vragen naar het wegnemen van belemmeringen voor eco-innovatieve aanbestedingen.

Allereerst wil ik benadrukken dat het Nederlandse staatssteun- en aanbestedingskader goed in elkaar steekt. In 2015 is de Aanbestedingswet 2012 geëvalueerd. Uit deze evaluatie kwam naar voren dat de problemen die ervaren worden rond aanbestedingen niet zitten in de wet zelf, maar in de toepassing van de aanbestedingsregels. Om deze reden heeft de Minister van Economische Zaken in 2016 het traject *Beter aanbesteden* in gang gezet (Kamerstuk 34 252, nrs. 1 en 2). Met *Beter aanbesteden* wordt ingezet op het verbeteren van de kwaliteit van aanbestedingen in de praktijk. Dit project loopt nog.

Een verbeterslag in de praktijk van aanbestedingen helpt aanbestedende diensten ook in hun rol als *launching customer* om beter eco-innovatiegericht in te kopen. Mijn inzet zal zich dan ook eerder richten op het verbeteren van de praktijk rondom maatschappelijk verantwoord inkopen, dan het wijzigen van de regelgeving. Bovendien is de Aanbestedingswet 2012 in 2016 nog gewijzigd, waardoor het aanbestedingskader nu meer ruimte biedt voor innovatiegericht inkopen. Zo is onder meer het innovatiepartnerschap als nieuwe procedure geïntroduceerd, waardoor aanbestedende diensten de mogelijkheid hebben om samen met één of meer marktpartijen een innovatieve oplossing te ontwikkelen. Daarna kan een aanbestedende dienst zonder een nieuwe aanbestedingsprocedure te beginnen het ontwikkelde product inkopen. Binnen het Europese Eco-innovatieActieplan zie ik verder nog de mogelijkheid om met andere lidstaten kennis en *best practices* uit te wisselen om maatschappelijk verantwoord inkopen te stimuleren. Nederland ontwikkelt zich als een koploper op Europees niveau.

De leden van de GroenLinks-fractie vragen naar de stand van zaken rondom de uitbreiding van de Ecodesign Richtlijn.

Ik ben positief gestemd over de inzet van de Commissie op Ecodesign. Er lopen momenteel twee trajecten: het werkplan Ecodesign voor de komende jaren, en het Europese standaardisatieprogramma voor Ecodesign. Beide trajecten zullen bijdragen aan verduurzaming van producten, door eisen te stellen aan onder meer verlenging van de levensduur, betere reparatiebaarheid en recyclebaarheid van producten. Ik

zal de Commissie beoordelen op de uitvoering en voortgang van haar voornemens en daar waar nodig zelf onderzoeken uitzetten als dat het proces kan ondersteunen en versnellen. Ook zal ik bij de Commissie blijven aandringen op uitbreiding van de werkingssfeer van de Ecodesign Richtlijn naar andere producten dan uitsluitend energiegerelateerde producten.

Internationale klimaataangelegenheden inclusief aankondiging terugtrekking VS uit Overeenkomst Parijs

De leden van de VVD-fractie vragen of alle lidstaten het belang van een leidende rol en het nakomen van internationale verplichtingen delen. De leden van de CDA-fractie vragen hoe de doelstellingen van het Parijs Akkoord kunnen worden bereikt zonder de Verenigde Staten. Daarnaast stellen zij vragen over de Nederlandse betrokkenheid bij de Europese en de G20-reactie op het voornemen van de Verenigde Staten om uit het akkoord te stappen.

In de Raad is een brede consensus dat de Overeenkomst van Parijs niet heronderhandelbaar is, dat het belangrijk is dat de EU een leidende rol op zich blijft nemen in de strijd tegen klimaatverandering en hierbij nauwe samenwerking aangaat met andere landen en niet-statelijke actoren zoals bedrijven, burgers en decentrale overheden, ook in de VS.

Het is te vroeg om te bepalen hoeveel minder de VS zal bijdragen aan het behalen van de doelen van het Parijs Akkoord. Het feit dat er vanuit veel staten, steden en bedrijven te kennen is gegeven dat zij willen blijven bijdragen aan het behalen van die doelen geeft moed en zou ervoor kunnen zorgen dat de uiteindelijke schade kleiner zal zijn dan gevreesd.

De Europese reacties op het voornemen van president Trump zijn duidelijk uitgesproken in de conclusies van de Europese Raad van 22/23 juni (Kamerstuk 21 501-20, nr. 1247) en de raad Buitenlandse Zaken van 19 juni jl. (Kamerstuk 21 501-02, nr. 1763) Nederland is via de gebruikelijke kanalen betrokken geweest bij het opstellen van die conclusies. Op de uitkomst van de G20 top van 7/8 juli a.s. kan de regering niet vooruitlopen. Nederland is als gast van de G20 betrokken bij de voorbereiding van de Top.

De leden van de CDA-, VVD- en D66-fracties vragen naar de financiële positie van het *Intergovernmental Panel on Climate Change* (IPCC) en de mogelijkheden voor crowdfunding. De leden van de VVD- en D66-fracties vragen welke vijf lidstaten het verzoek tot crowdfunding expliciet hebben ondersteund in de Milieuraad. De leden van de VVD-fractie vragen of deze bijdragen voldoende zijn om het toekomstige gat van de VS te vullen. Daarnaast vragen deze leden of het nut van extra financiering voor de IPCC nog bestaat als de VS nog vier jaar aan hun verplichtingen onder het Parijs Akkoord moeten voldoen. Tot slot vragen de leden van de D66-fractie welke lidstaten Nederland nog meer aan zijn kant kan krijgen en vragen de leden van de VVD-fractie hoe het staat met de bijdragen van landen buiten de EU.

Zoals in het recent aan uw Kamer verzonden verslag van de Milieuraad van 19 juni 2017 staat vermeld, heb ik daar aangegeven een extra bijdrage aan het IPCC te zullen geven en heb ik andere lidstaten opgeroepen hetzelfde te doen. Meerdere lidstaten – met name Oostenrijk, het Verenigd Koninkrijk, Finland, Duitsland, Luxemburg – en de Europese Commissie hebben daar positief op gereageerd en zullen hetzelfde doen. Ik heb goede hoop dat met deze bijdragen en eventuele donaties van andere

partijen in de VS en daarbuiten, het IPCC zijn werkprogramma kan afronden.

De bijdrage aan het IPCC is overigens een vrijwillige bijdrage en staat los van het al dan niet partij zijn van de VS bij het Parijs Akkoord.

De leden van de GroenLinks-fractie vragen of er op aangedrongen kan worden om er ook in de diplomatieke betrekkingen van de EU proactief op toe te zien dat alle landen wereldwijd betrokken blijven bij het klimaatakkoord. De leden van de D66-fractie vragen naar de samenwerking met landen als China en India, ook in het kader van de Nederlandse inzet voor de informele bijeenkomst voor milieuministers op 13–14 juli a.s.

De EU en individuele lidstaten gebruiken hun diplomatieke relaties reeds zeer actief om landen betrokken te houden bij het Parijs Akkoord. Nederlandse diplomatieke posten zijn gevraagd daar ook aan bij te dragen. Nederland zal tijdens de informele bijeenkomst voor milieuministers andere lidstaten oproepen in hun contacten met derde landen te blijven wijzen op het belang van een snelle implementatie van het klimaatakkoord. Daarbij zal gewezen worden op het belang van een versterking van Europese en bilaterale samenwerking met China en India.

Bilaterale samenwerking tussen Nederland en China vindt onder andere plaats met betrekking tot koolstofbeprijzing (emissiehandel), klimaat-slimme landbouw, het verminderen van luchtvervuiling als gevolg van het gebruik van kolen en circulaire economie. Begin juni jl. bezocht de Minister van Economische Zaken China, waarbij onder andere aandacht was voor wind op zee, in lijn met de samenwerkingsovereenkomst die daarover in 2014 is getekend. Nederland is daarnaast actief lid van de *China Council for International Cooperation on Environment and Development*, een orgaan dat de Chinese regering adviseert en waarin buitenlandse Ministers en hoge ambtenaren zitting hebben.

Kansen voor samenwerking met India op het gebied van klimaat liggen vooral in de mogelijkheden voor investeringen in hernieuwbare energie, vanwege de ambitieuze doelen die de overheid zichzelf op dit terrein heeft gesteld. De Nederlandse ontwikkelingsbank FMO heeft reeds een grote portefeuille in India gericht op hernieuwbare energie. Tijdens het recente bezoek van premier Modi aan Nederland is een *Memorandum of Understanding* (MoU) getekend dat zich richt op water- en deltabeheer (waterveiligheid waaronder overstromingsrisico's). Het Ministerie van Infrastructuur en Milieu heeft tevens een MoU met de Indiase autoriteiten afgesloten op het terrein van ruimtelijke / stedelijke ontwikkeling waarin aandacht is voor afvalmanagement en stedelijk water (waaronder klimaatadaptatie).

Onlangs opende de Minister van Buitenlandse Zaken tijdens een bezoek aan India de «Barapullah Drain»; onderdeel van het LOTUSHR-project. Dit is een project waar India en Nederland samenwerken om via het gebruik van innovatieve technologie schoon water, voedingstoffen, en energie te produceren uit afvalwater. Ook neemt Nederland deel aan de door India en Frankrijk gelanceerde *International Solar Alliance*.

De relatie kan worden verstevigd door, op die terreinen waar Nederland specifieke expertise heeft die ook door China en India worden erkend (klimaatfinanciering, ETS, slimme landbouw, slimme mobiliteit), steviger met deze landen samen te werken, in de bredere context van de samenwerking die de EU reeds heeft opgebouwd.

De leden van de GroenLinks-fractie vragen of er niet dermate veel mazen in de ESR zitten, dat het halen van de doelen van het klimaatakkoord ernstig in gevaar komt.

Zoals ik heb aangegeven in het AO Milieuraad van 7 juni jl. (Kamerstuk 21 501-08, nr. 694), vind ik het belangrijk dat er in de ESR een goede balans blijft tussen ambitie, rechtvaardigheid en flexibiliteit. Flexibiliteit is belangrijk om te waarborgen dat lidstaten keuzevrijheid houden voor de invulling van het doel, zodat zij dit op een kosteneffectieve wijze kunnen halen. Uiteraard is het belangrijk dat daarbij het 2030-doel niet in gevaar komt. In de Raad heb ik daarom benadrukt dat eventuele extra flexibiliteit, bijvoorbeeld in de vorm van een veiligheidsreserve, alleen aan de orde kan zijn indien dit niet ten koste gaat van het ambitieniveau.

De leden van de GroenLinks-fractie vragen wat andere lidstaten vinden van het toepassen van *net-net accounting* op lidstaat-niveau.

In het Commissievoorstel voor LULUCF (Kamerstuk 34 535, nr. 2) is voor de meeste landgebruikscategorieën sprake van «net-net» accounting op lidstaatniveau, waarbij extra vastlegging van CO₂ wordt gemeten ten opzichte van een basisjaar of -periode. Voor ontbossing en nieuwe bosaanplant geldt zogenaamde «gross-net» accounting, waarbij de hoeveelheid CO₂ die daardoor vrijkomt of wordt vastgelegd volledig meetelt. Voor reeds bestaande beheerde bossen wordt «net-net» gemeten aan de hand van een referentieniveau om recht te doen aan de variatie aan geoogst hout door de jaren heen, die gekoppeld is aan de leeftijdsopbouw van bossen van lidstaten. Deze boekhoudprincipes kunnen rekenen op brede steun in de Raad. Wel is er nog discussie tussen lidstaten over de regels omtrent de vaststelling van de referentieniveaus.

De leden van de VVD-fractie willen weten wat het bereiken van een algemene oriëntatie voor de non-ETS sectoren inhoudt, waar op wordt aangekoerst en van welke lidstaten een onwillige houding wordt verwacht.

Het streven is om tijdens de Milieuraad in oktober 2017 een akkoord te bereiken tussen de lidstaten over de verdeling van de broeikasgasreductieopgave voor 2030 voor de non-ETS sectoren. Meer specifiek gaat het hierbij om de voorstellen met betrekking tot de ESR en de LULUCF-verdordening. Vanwege de samenhang tussen beide dossiers zal het Ests Voorzitterschap naar verwachting aansturen op gelijktijdige besluitvorming. Dit vergroot de kans dat een ruime meerderheid van lidstaten akkoord kan gaan met de voorstellen. Er is tot nu toe geen indicatie dat er lidstaten zijn die hier niet toe bereid zouden zijn, maar dit zal mede afhangen van de mate waarin het Voorzitterschap erin slaagt om de resterende geschilpunten te overbruggen.

De leden van de D66-fractie vragen om een krachtenveldanalyse m.b.t. de LULUCF-verordening en de ESR.

De door de Commissie voorgestelde verdeling van het EU-doel voor de non-ETS sectoren over de lidstaten geniet brede steun in de Raad. In de ESR draait de discussie tussen lidstaten met name om de hoeveelheid flexibiliteit die zij krijgen bij het behalen van de reductiedoelstellingen. Bepaalde lidstaten willen deze flexibiliteit verder oprekken als erkenning van de overprestatie van die landen tot aan 2020, bijvoorbeeld door een beperkte hoeveelheid extra emissieruimte beschikbaar te stellen voor zeer specifieke gevallen middels een zogenaamde veiligheidsreserve. Nederland en enkele andere lidstaten vinden het belangrijk dat eventuele extra flexibiliteit niet ten koste gaat van het ambitieniveau, zodat het bereiken van het 2030-doel niet in gevaar komt. In de Milieuraad van

19 juni jl. heb ik bovendien gepleit voor een aanscherping van het startpunt voor de budgetallocatie, om te voorkomen dat er overschotten aan emissieruimte ontstaan, maar hiervoor is slechts beperkte steun van andere lidstaten.

Bij de LULUCF-verordening is het belangrijkste punt van discussie hoe de referentieniveaus voor beheerde bossen moeten worden vastgesteld. Met name enkele bosrijke lidstaten vinden dat de door de Commissie voorgestelde regels te weinig rekening houden met hun ambitie om de houtoogst te intensiveren. Ook het compromisvoorstel van het Voorzitterschap, waarin deels aan deze bezwaren tegemoet wordt gekomen, biedt wat hen betreft onvoldoende zekerheid dat hun activiteiten op het gebied van bosbeheer zullen meetellen als klimaatinspanning. Voor Nederland en enkele andere lidstaten staat voorop dat de boekhoudregels robuust, transparant en integer moeten zijn, zodat eventuele CO₂-kredieten uit de LULUCF-sector daadwerkelijk aanvullende klimaatactie vertegenwoordigen en alle emissies die de atmosfeer in gaan worden meegeteld.

Actieplan voor de mensen, de natuur en de economie

De leden van de VVD-fractie hebben vragen gesteld over het Actieplan voor de mensen, de natuur en de economie.

Nederland en de andere lidstaten hebben tijdens de Milieuraad van 19 juni jl. het EU Actieplan voor de mensen, de natuur en de economie, wat als doel heeft om de implementatie van de Vogel- en Habitatrichtlijn in de lidstaten te verbeteren, ondersteund. De aangenomen Raadsconclusies laten de sterke betrokkenheid van de EU zien voor het beschermen van soorten en natuurlijke habitats. Aangezien de Vogel- en Habitatrichtlijnen een strikte bescherming bieden aan specifieke natuurwaarden, zijn bepaalde activiteiten op een bepaalde plek niet mogelijk. Dit kan zorgen voor dilemma's bij het behalen van andere beleidsdoelstellingen. Doelen op het gebied van hernieuwbare energie conflicteren dan mogelijk met natuurdoelen, bijvoorbeeld in geval van windenergie (vogels en vleermuizen) of waterkracht (trekvissen).

De uitvoering van het EU-Actieplan is van start gegaan op het moment van publicatie in april 2017 en loopt tot eind 2019.

De lidstaten zijn het erover eens dat de financiering voor natuur en biodiversiteit verbeterd moet worden. Daarbij wordt ten eerste gekeken naar betere integratie van natuurbescherming in bestaande instrumenten, bijvoorbeeld vergroening in het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB). Daarnaast wil een aantal lidstaten dat er een apart (nieuw) natuurfonds komt. Andere lidstaten zijn echter niet bij voorbaat overtuigd dat dit de beste oplossingsrichting is. Daarom spreken de Raadsconclusies niet over een nieuw fonds. Wel wordt de Commissie aangemoedigd om te onderzoeken wat de beste manier zou zijn om natuurbehoud in Europa te financieren.

Diversen

De leden van de VVD-fractie vragen welke besluitvorming onder het nieuwe Voorzitterschap wordt verwacht als het gaat om circulaire economie of ETS en non-ETS.

Voor wat betreft circulaire economie streeft het Estse Voorzitterschap ernaar om de onderhandelingen met het Europees Parlement over het afvalpakket af te ronden. Daarnaast is het de bedoeling dat de Milieuraad van 19 december a.s. Raadsconclusies aanneemt over eco-innovatie.

Estland streeft ernaar dat de Milieuraad van 13 oktober a.s. een algemene oriëntatie zal aannemen over de twee non-ETS dossiers; ESR en LULUCF. Daarnaast zal het Estse Voorzitterschap de onderhandelingen met het Europees Parlement over ETS voortzetten en hoopt zij de onderhandelingen over ETS Luchtvaart af te kunnen ronden.

De leden van de VVD-fractie stellen vragen over de conferentie over de rol van vrouwen in bergregio's.

Oostenrijk gaf tijdens de Milieuraad van 19 juni jl. een korte terugkoppeling van deze conferentie. Hier was aandacht voor de specifieke rol van vrouwen in het omgaan met de gevolgen die trends zoals klimaatverandering en het verlies aan biodiversiteit hebben in berggebieden. Het staat elke EU lidstaat vrij om een dergelijk kort informatiepunt aan te vragen op de agenda van een Europese vakraad.

De leden van de VVD-fractie vragen waarom de EU een voorttrekkersrol wil vervullen bij de ratificatie van het Kigali amendement en wat de reden voor snelle ratificatie is.

Ik vind het belangrijk dat de EU en de lidstaten snel overgaan tot ratificatie van het Kigali amendement voor het terugbrengen van de uitstoot van HFK-gassen, om daarmee te onderstrepen dat de EU gecommitteerd is aan het halen van de mondiale klimaatdoelen en andere partijen stimuleert ook snel tot ratificatie over te gaan. Het Kigali amendement treedt bovendien alleen in werking als op 1 januari 2019 minimaal twintig partijen het verdrag hebben geratificeerd. Tot op heden hebben vier landen dit gedaan.

De bestaande EU regelgeving voor de uitfasering van HFK-gassen voldoet aan het Kigali amendement en daarmee geeft de EU al concrete invulling aan haar voorttrekkersrol. Een mondiale aanpak via het Kigali Amendement is een effectieve manier om te komen tot apparatuur die klimaatvriendelijker en energiezuiniger is en leidt tevens tot een gelijk speelveld voor marktpartijen.

De leden van de VVD-fractie stellen vragen over de 1.300 vrijwillige *commitments* die tijdens de VN-conferentie over de oceaan zijn geregistreerd en de 19 *commitments* die Europa is aangegaan.

De *commitments* zijn vrijwillige initiatieven die bijdragen aan de implementatie van SDG 14 en de gezondheid van de oceanen en kunnen door alle stakeholders geregistreerd worden. Landen en organisaties hoeven hier niet over te rapporteren en de uitvoering is vrijblijvend. De 19 *commitments* die Europa is aangegaan gaan over diverse onderwerpen rond het thema oceanen zoals; duurzame visserij, onderzoek en innovatie, biodiversiteit, marien zwerfvuil, governance, samenwerking, ruimtelijke planning en voedselzekerheid. Nederland doet mee aan deze *commitments*, waarvan de meeste al zijn opgenomen in bestaand beleid.

Een eerste voorbeeld is het *commitment* van de EU aan het voorkomen en verminderen van zwerfvuil in de wateren van de EU-lidstaten. Hier zal het voorstel voor een EU-plasticstrategie ook aan bijdragen. Nederland werkt hier vanwege het grensoverschrijdende karakter op nationaal en internationaal aan. Op nationaal niveau via de Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRM) en de ontwikkeling van een duurzame circulaire economie en op internationaal niveau via actieve samenwerking met andere landen in het Noordoost Atlantische gebied (in OSPAR verband).

Een tweede voorbeeld is het gebruiken van een ecosysteembenadering om een goede milieutoestand van het mariene milieu in de EU wateren te bereiken in 2020. Nederland werkt hier aan via de implementatie van de

KRM. Deze richtlijn verplicht de lidstaten tot activiteiten om uiterlijk in 2020 in hun mariene wateren een goede milieutoestand te bereiken of te behouden.

De Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu,
S.A.M. Dijkma